

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'243:811.162.3'373.45:004.738.5

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/56\(2026\).120-142](https://doi.org/10.17721/um/56(2026).120-142)

Ольга ДЬОЛОГ, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-9305-2453

e-mail: olha.doloh@slu.cas.cz

Слов'янський інститут Академії наук Чеської Республіки,

Прага, Чеська Республіка

ЧЕСЬКА ЛЕКСИКА В ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Стаття присвячена лінгвістичному аналізу функціонування чеських слів і словосполучень в онлайн-комунікації українських біженців у Чеській Республіці після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивністю сучасних процесів мовних контактів в умовах вимушеної міграції та активізацією інтернет-спілкування. Метою дослідження є виявлення типів чеських лексичних елементів у мовленні українських біженців, визначення функцій цих елементів та особливостей їхньої адаптації в українськомовному середовищі.

Методи. Дослідження ґрунтується на корпусі з 400 текстових одиниць, відібраних із соціальних мереж, месенджерів і тематичних онлайн-спільнот українців у Чеській Республіці. Застосовано метод суцільної вибірки, лексико-семантичний і функціональний аналіз для інтерпретації мовного матеріалу та визначення ролі чеських лексичних елементів в інтернет-комунікації українців.

Результати. Встановлено, що чеська лексика активно інтегрується в українське мовлення у формі коду-перемикання та частково адаптованих запозичень. Найвищу частотність мають одиниці адміністративно-правової сфери, що зумовлено частою взаємодією українців із державними інституціями. У процесі соціальної адаптації українців у Чехії розширюються сфери вживання чеських слів до комунікації на побутові, професійні, освітні та медичні теми. Чеські елементи виконують номінативну, інформативну та ідентифікаційну функції. Виявлено процеси фонетико-графічної та морфологічної адаптації, зокрема передачу кирилицею окремих чеських слів та включення їх до української граматичної системи.

Висновки. Інтернет-комунікація виступає ключовим середовищем фіксації мовних змін у мовленні українських біженців і формування гібридного українсько-чеського комунікативного коду. Мовні практики українських біженців характеризуються динамічністю, варіативністю та функціональною доцільністю. Використання чеської лексики є не лише наслідком мовного контакту, але й важливим індикатором соціокультурної адаптації в умовах міграції.

Ключові слова: мовний контакт, білінгвізм, код-перемикання, лексичні запозичення, інтернет-комунікація, чеська мова, українська мова, мовна адаптація.

Вступ

Період від 24 лютого 2022 року позначений інтенсивними міграційними процесами, зумовленими повномасштабним збройним нападом російської федерації на Україну, який змусив багатьох українців шукати безпеку за межами батьківщини. Вимушене переселення великої кількості громадян України до інших країн істотно позначилося на мовних практиках українців, які потрапили в іншомовне соціокультурне середовище. Чеська Республіка стала одним із ключових напрямів вимушеної міграції, унаслідок чого українські біженці опинилися в умовах постійного контакту з чеською мовою. Це сприяло активному проникненню чеських слів і словосполучень у повсякденне спілкування українців, особливо у сфері інтернет-комунікації – соціальних мережах, месенджерах, форумах і тематичних групах.

Як зазначає Р. Редчук, “Однією із форм масової комунікації у мережі Інтернет є соціальні мережі. Із кожним роком вони стають все більше ефективним і незамінним комунікаційним каналом” [Редчук, 2022, с. 72]. Інтернет-комунікації виступають важливим середовищем фіксації мовних змін, оскільки поєднують спонтанність усного мовлення з відносною стабільністю письмового тексту [Редчук, 2022, с. 72]. У цьому просторі чеські мовні елементи використовуються як засіб номінації нових реалій, маркер соціальної адаптації, а також інструмент групової ідентифікації українських біженців. Чеські запозичення можуть з’являтися у вигляді окремих лексем, сталих словосполучень

або гібридних конструкцій, що зазнають фонетичної, графічної та граматичної адаптації до норм української мови.

Метою дослідження є лінгвістичний аналіз чеських слів і словосполучень, уживаних в інтернет-комунікації українських біженців у Чеській Республіці, а також виявлення основних типів запозичень, їхніх функцій і особливостей адаптації.

Об'єктом дослідження є мовлення українських біженців у чеському мовному середовищі, а предметом – чеські лексичні елементи в україномовних інтернет-текстах.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення сучасних контактних-мовних процесів, що відбуваються в умовах вимушеної міграції та цифрової комунікації, і робить його вагомим для подальшого розвитку соціолінгвістики та досліджень мовної адаптації.

Методи

Матеріалом дослідження слугували тексти інтернет-комунікації українців, які перебувають на території Чеської Республіки через війну в Україні. Джерельну базу становлять повідомлення з тематичних онлайн-чатів у соціальних мережах і месенджерах, зокрема спільнот “Українці у Чехії”, “Українці в Празі”, “Українці в Кутній Горі”, “Українці в Брно”, “Чехія. Для українців. Оголошення”, “Консультації для українців в Чехії”, “Брно – дошка оголошень”, “Допомога біженцям CZ”, “Adaptační centrum UA-CZ” та інших, які функціонують як платформи інформаційної, організаційної та соціальної взаємодії українських біженців у Чеській Республіці. Зазначені онлайн-чати об'єднують значну кількість учасників і характеризуються високою комунікативною активністю, що забезпечує репрезентативність мовного матеріалу. З метою виокремлення у групах соціальних мереж повідомлень, що належать саме українцям, які прибули до Чеської Республіки внаслідок війни, було застосовано сукупність аналітичних критеріїв. Зокрема, відбір здійснювався на основі тематичної релевантності публікацій, а також ознак самоідентифікації дописувачів, що дозволило підвищити валідність і точність формування вибірки. До аналізу також було

залучено повідомлення українців, які приїхали до Чеської Республіки після 24 лютого 2022 року, опубліковані на їхніх особистих сторінках у соціальних мережах та в їхніх приватних повідомленнях у Viber, Telegram та WhatsApp.

Для аналізу було відібрано корпус повідомлень обсягом майже 400 текстових одиниць, що дає змогу зафіксувати найбільш мовні тенденції та повторювані моделі вживання чеських лексичних елементів в українськомовному середовищі.

У процесі аналізу мовного матеріалу було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів. Основним методом є метод суцільної вибірки, який передбачає виявлення та фіксацію чеських лексичних елементів у відбраному корпусі повідомлень. Це дозволяє уникнути суб'єктивності у відборі матеріалу та забезпечує повноту проведеного дослідження. Для інтерпретації виявлених одиниць застосовано лексико-семантичний аналіз, спрямований на з'ясування значення чеських слів, їхніх семантичних груп, сфер уживання та особливостей адаптації в українськомовному контексті. Крім того, використано функціональний аналіз, який дає змогу визначити комунікативні функції чеських елементів в інтернет-дискурсі українських біженців (номінативну, інформативну, ідентифікаційну тощо), а також з'ясувати роль цих елементів у процесах мовної економії, соціальної адаптації та групової самоідентифікації.

Застосування зазначених методів у комплексі забезпечує системний підхід до аналізу мовних контактів та дозволяє виявити закономірності функціонування чеських слів і словосполучень в інтернет-комунікації українських біженців у Чеській Республіці.

Результати

Сучасні міграційні процеси, спричинені війною в Україні, актуалізували питання мовних контактів в умовах масового вимушеного переселення. Перебування українських біженців у Чехії створює ситуацію інтенсивного та щоденного контакту української і чеської мов, що відображається не лише в усному спілкуванні, але й в інтернет-комунікації – зокрема в соціальних мережах, месенджерах і тематичних онлайн-групах, оскільки

в сучасному суспільстві спостерігається стаłe зростання ролі соціальних мереж як ключового інструменту міжособистісної комунікації. “Електронні технології створюють нові можливості для ділового та особистого спілкування. [...] Глобалізація комунікаційної сфери суспільства змінила традиційні форми комунікаційного предмета в середовищі масових комунікацій” [Серов, & Федущко, 2017, с. 8].

Теоретичне осмислення цього явища спирається на концепції мовного контакту, білінгвізму, запозичення [Backus, 2012], а також на дослідження специфіки чат-дискурсу як гібридної форми комунікації [Серов, & Федущко, 2017, с. 32].

Мовний контакт виникає в ситуації співіснування двох або більше мов у межах одного соціального простору та передбачає взаємодію мовних систем на різних рівнях – лексичному, морфологічному, синтаксичному та прагматичному [Backus, 2012]. У випадку українських біженців у Чехії маємо справу з інтенсивним і соціально зумовленим контактом, що відбувається в умовах адаптації до нового мовного середовища. Такий контакт зазвичай супроводжується формуванням індивідуального або групового білінгвізму [Myers-Scotton, 2007].

Білінгвізм у цій ситуації часто має асиметричний характер: українська мова залишається мовою первинної соціалізації та ідентичності, тоді як чеська виконує функції мови адміністративної взаємодії, освіти, працевлаштування та повсякденного обслуговування. У результаті формується функціональний розподіл мов, коли кожна з них закріплюється за певними сферами комунікації, проте в реальному мовленні ці сфери часто перетинаються [Myers-Scotton, 2007].

Одним із найпомітніших наслідків білінгвального середовища є код-перемикання (code-switching) – чергування двох мов або їхніх елементів у межах одного висловлювання чи комунікативної ситуації [Myers-Scotton, 2007]. У контексті інтернет-комунікації українських біженців код-перемикання може проявлятися у вставленні окремих чеських лексем (напр., назв документів, установ, соціальних виплат), словосполучень в українське повідомлення. Таке перемикання кодів часто має

прагматичну мотивацію: воно пов'язане з необхідністю точно передати реалії чеського адміністративного, освітнього чи соціального простору, для яких відсутні усталені українські відповідники або які вже стали звичними в лексиці українських біженців через часте вживання саме чеською мовою [Hlad'o, Lintner, & Šed'ová, 2024]. Використання оригінальних чеських назв забезпечує комунікативну точність, однозначність інтерпретації та відповідність офіційному дискурсу, що особливо важливо в ситуаціях оформлення документів, отримання соціальних послуг чи взаємодії з державними установами.

Варто зазначити, що чеські лексеми часто зручніші для вживання українцями в умовах перебування в Чехії, оскільки саме в такій формі українці регулярно сприймають ці слова в офіційних чеських установах – під час звернення до адміністративних органів, у навчальних закладах, медичних установах чи службах соціальної підтримки. У щоденному комунікативному досвіді біженців ці одиниці функціонують у незмінному чеському вигляді, закріплюючись у мовній практиці.

Код-перемикання може виконувати функцію маркера ідентичності, сигналізуючи про належність мовця до спільноти українських мігрантів у Чехії та спільний досвід інтеграції в нове соціокультурне середовище. Використання чеських лексем у внутрішньогруповій інтернет-комунікації стає своєрідним індексом “свого” досвіду – проживання, взаємодії з чеськими інституціями, навчання, працевлаштування чи оформлення документів. Такі мовні елементи виконують не лише номінативну, а й соціально-символічну функцію: вони репрезентують нову частину життєвої реальності мовців [Hlad'o, Lintner, & Šed'ová, 2024].

Крім того, спільне вживання чеських адміністративних або побутових назв сприяє формуванню відчуття групової солідарності та взаєморозуміння. У межах інтернет-спільнот це може посилювати ефект “внутрішнього кола”, де певні лексеми стають маркерами спільного досвіду адаптації. Отже, код-перемикання виступає не лише інструментом комунікативної доцільності, а й засобом конструювання колективної ідентичності та символічного окреслення меж спільноти.

Водночас важливо розрізнати код-перемикання та запозичення. Запозичення передбачає входження іншомовного елемента до системи мови-реципієнта з подальшою адаптацією [Myers-Scotton, 2007]. У ситуації короткотривалого або динамічного мовного контакту, характерного для новітньої хвилі міграції, значна частина чеських слів функціонує як ситуативні вставки, ніж як повноцінні запозичення. Вони часто зберігають оригінальну графіку, не завжди підлягають граматичній інтеграції та використовуються переважно в контекстах, пов'язаних із конкретними соціальними практиками (напр., оформленням документів чи взаємодією з державними органами).

Специфіку досліджуваного явища також зумовлюють особливості чат-дискурсу як різновиду комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Інтернет-спілкування в месенджерах і соціальних мережах поєднує риси усності та писемності: воно писемне за формою, але спонтанне, діалогічне і ситуативне за своєю організацією [Androutsopoulos, 2013]. Для чат-дискурсу характерні скорочення, еліптичні конструкції, відсутність суворого дотримання орфографічних норм, використання емодзі та графічних маркерів емоцій. У такому середовищі код-перемикання відбувається природніше й менш контролювано, ніж у формальних текстах, оскільки комуніканти орієнтуються на швидкість та ефективність обміну інформацією.

Крім того, писемна фіксація мовлення дає змогу спостерігати процеси змішування мов безпосередньо, включно з варіативністю написання чеських слів, спробами їх транскрипції українською графікою або збереження оригінальної орфографії.

Повідомлення українців на інтернет-платформах мають неформальний характер, створюються спонтанно та відображають реальні мовні практики користувачів у повсякденних ситуаціях, пов'язаних із побутом, працевлаштуванням, правовими питаннями та соціальною адаптацією.

Інтернет-комунікація в соціальних мережах і месенджерах (зокрема Telegram, Viber, Instagram, Facebook) є одним із найпрезентативніших джерел мовного матеріалу для дослідження сучасних мовних процесів у середовищі українських біженців.

Саме в цифровому просторі відбувається щоденна, спонтанна та неформальна комунікація, що відображає мовні практики без нормативного редагування чи стилістичних обмежень [Androutsopoulos, 2013].

Месенджери та соціальні мережі виконують функцію інформаційної, координаційної й соціальної підтримки: через них українські біженці обмінюються новинами, організують побут, шукають житло, роботу, медичну допомогу, вирішують юридичні питання. За таких умов мова стає інструментом виживання й адаптації, а отже, швидко реагує на нові комунікативні потреби. Це сприяє активному проникненню іншомовних елементів, зокрема лексики мови країни перебування (у нашому випадку – чеської мови).

А отже, інтернет-комунікація фіксує процеси мовної інтерференції безпосередньо в момент їх формування, що робить її особливо цінною для лінгвістичного аналізу. На відміну від кодифікованих текстів, цифрове мовлення відображає живу, спонтанну мовну практику, у якій нові лексеми, словосполучення та змішані конструкції з'являються, закріплюються або зникають у режимі реального часу. Саме в інтернет-дискурсі можна простежити початкові стадії адаптації чеських слів в українському мовному середовищі – їхню графічну варіативність, морфологічну інтеграцію, прагматичні функції.

Крім того, цифрові платформи створюють умови для інтенсивної мовної взаємодії в межах мігрантських спільнот, що прискорює процеси адаптації нових мовних елементів. Повторюваність, уживання, коментування, цитування й реплікація в соціальних мережах сприяють закріпленню гібридних форм у колективній мовній практиці. Отже, інтернет-комунікація виступає своєрідною лабораторією мовних змін, де можна спостерігати механізми контактної взаємодії мов, формування нових мовних звичок та еволюцію ідентичнісних маркерів у динаміці.

Поява та активне використання чеських слів і словосполучень в інтернет-комунікації українських біженців не є випадковим явищем, а зумовлене сукупністю екстралінгвальних чинників, передусім війною та вимушеною міграцією [Diviák et al., 2023].

Повномасштабна фаза війни в Україні спричинила масове переміщення населення, велика частина якого опинилася на території Чеської Республіки. У новому соціокультурному середовищі українські біженці змушені взаємодіяти з чеськими інституціями – державними органами, роботодавцями, освітніми та медичними закладами [Agarova, & Špračková, 2025]. Це призводить до засвоєння і регулярного використання чеської лексики, пов'язаної з адміністративними процедурами, правовим статусом, працевлаштуванням і соціальною допомогою.

Вимушена міграція також формує специфічний комунікативний простір, у якому чеські слова виконують прагматичну функцію: вони забезпечують точність і економію мовних засобів у ситуаціях, коли відповідники в українській мові або відсутні, або менш уживані в конкретному контексті [Diviák et al., 2023]. Унаслідок цього чеська лексика інтегрується в українськомовні висловлювання, часто з адаптацією до української фонетики, графіки та морфології.

Отже, використання чеських слів в інтернет-комунікації українських біженців є мовним відображенням травматичних соціальних змін, спричинених війною, та процесів адаптації українців в умовах вимушеної міграції.

На початковому етапі мовної адаптації чеська лексика в українському інтернет-мовленні біженців була представлена переважно адміністративними одиницями, що позначають реалії правового та інституційного середовища Чеської Республіки.

До найчастіше вживаних чеських одиниць мовлення українців належать назви документів, правових статусів та установ, наприклад: *dočasná ochrana*, *dlouhodobý pobyt*, *trvalý pobyt*, *zvláštní dlouhodobý pobyt*, *rodné číslo*, *úřad práce*, *cizinecká policie*, *potvrzení*, *formulář*, *kancelář*, *dávka*, *bydliště*, *pas*, *žádost*, *doklad*, *potvrzení*, *zdravotní pojištění*, *dávka* тощо. Такі лексеми зазвичай вживаються без перекладу на українську мову, оскільки вони закріплені в офіційному дискурсі та безпосередньо пов'язані з конкретними юридичними процедурами. Частина з них має стійкий фіксований зміст, який важко передати точними українськими відповідниками. Частина, попри наявність точних

українських відповідників, функціонує у формі чеських запозичень, що пов'язано зі звичкою мовців до їх уживання у щоденній комунікації. Усі ці лексеми також добре відомі українцям у Чехії через спілкування з місцевими офіційними державними установами.

Українські біженці в соціальних мережах та месенджерах активно інтегрують ці лексеми в речення українською мовою. Наприклад: “Хто вже ходив на *úřad*?”, “Які *doklady* необхідно мати з собою?”, “Подав *žádost* на візу”, “Шукаю *práci*”, “Підписав *smlouvu*”, “Як отримати *potvrzení*?”, “Кому вже прийшла *dávka*?”, “Потрібен перекладач для походу в *živnostenský úřad*”, “Де купити *osvědčení*” (УвКГ, УвБ, УвП, УвЧ).

Окремої уваги заслуговує тенденція до активного вживання українцями не лише офіційних чеських адміністративних лексем, але і їхніх розмовних, неофіційних, сленгових варіантів. У внутрішньогруповій інтернет-комунікації фіксується використання таких одиниць, як: *zdravotka* (замість *zdravotní pojištění*), *finančák* (замість *finanční úřad*), *pracák* (замість *úřad práce*), *sociálka* (замість *sociální pojištění*), *živnosták* (замість *živnostenské oprávnění* або *živnostenský úřad*), *řidičák* (замість *řidičský průkaz*), *občanka* (замість *občanský průkaz*), *trvalák* (замість *trvalý pobyt*) (УвП, УвБ, УвКГ, УвБ).

Варто зауважити, що українські мігранти активно використовують ці слова на інтернет-платформах не лише у формі оригінальної чеської графіки, а й в адаптованому графічному варіанті – українською кирилицею [напр.: “Сьогодні йду на *фінанчак*”, “Треба отримати нову *здравотку*”, “Відніс документи на *працак*”, “Чи йдуть відрахування на *здравотку* і *соціалку*?”, “Загубив *ржідічак*” (або *рідічак*), “Подаюсь на *трвалак*”, “Шукаю квартиру без *реалітки*” тощо (УвЧ, УвКГ, КдУвЧ, БДО)]. Така практика дозволяє зберігати звучання та впізнаваність лексеми, водночас роблячи її більш доступною для читання та письма в українському середовищі. Використання адаптованої графіки полегшує комунікацію в цифровому просторі, де месенджери, соціальні мережі та онлайн-форуми стають основним каналом обміну інформацією між

біженцями. Водночас перехід до української графіки свідчить про подальший етап інтеграції окремих чеських лексем у мовленнєву практику українців у Чехії: лексеми не лише семантично засвоюються, а й графічно адаптуються до українських норм письма. Така варіативність написання відображає процеси гібридизації та міжмовної інтерференції, що характерні для динамічного цифрового дискурсу мігрантських спільнот.

Водночас відбувається і морфологічна адаптація цих слів, оскільки вони відмінюються за українськими граматичними нормами. Наприклад: *на здровотці, на соціалку, без фінанчака, йти на працак, з обчанкою* тощо. Такі форми відображають уже глибший рівень інтеграції українців у навколишнє мовне середовище, оскільки належать не до формально-кодифікованого, а до повсякденного чеського мовлення. Таке вживання чеських лексем свідчить про поступовий перехід від ситуативного запозичення офіційних термінів до засвоєння розмовного реєстру мови приймаючого суспільства. Отже, використання таких мовних одиниць функціонує не лише як засіб мовної економії, але й як індикатор включеності до неформального соціального простору Чехії та засвоєння локальних комунікативних норм. Таке використання показує, що українські мовці адаптують чеські терміни до свого мовного контексту, зберігаючи їхню форму та значення. Воно також свідчить про трансформацію офіційної лексики в усне і цифрове спілкування, де точність термінів має пріоритет над перекладом.

Подібні чеські лексеми виконують функцію мовних маркерів офіційності та процедурності, водночас вони стають елементом ідентичності та комунікативної практики українців у Чехії. Їхнє часте використання в мережевому та усному дискурсі свідчить про стійкість і продуктивність цих мовних одиниць у соціальному середовищі, де українці активно взаємодіють із чеською адміністративною системою.

У подальшому, в міру стабілізації правового статусу українців та збільшення тривалості їхнього перебування в іншій країні, спостерігається поступове розширення функціональних сфер уживання чеської лексики в інтернет-мовленні українських

мігрантів. Якщо на початковому етапі інтеграції чеські мовні елементи були переважно локалізовані в адміністративно-правовій комунікації (лексеми на зразок *žádost*, *potvrzení*, *trvalý pobyt*, *rodné číslo* тощо), то з поглибленням соціальної інтеграції та збільшенням тривалості перебування українців у чеськомовному середовищі відбувається поступова функціонально-стильова експансія чеських лексем. Вони виходять за межі офіційного дискурсу й починають активно функціонувати в інтернет-середовищі в різних сферах повсякденної та інституційної взаємодії. Така динаміка засвідчує перехід від ситуативного, прагматично зумовленого використання чеських лексем до системної інкорпорації іншомовних одиниць у мовну практику українських біженців, що супроводжується формуванням стабільних моделей кодового перемикування та змішаних синтаксичних конструкцій.

У сфері побутової комунікації чеські лексеми, вживані в українському мовленні в інтернет-спілкуванні, пов'язані передусім із назвами товарів, установ, сервісів та елементів міської інфраструктури. Це слова, які позначають повсякденні реалії соціального простору: *potraviny* (продуктовий магазин), *drogerie* (галантерея), *večerka* (невеликий магазин, де продаються продукти й окремі супутні товари), *radnice* (ратуша), *jízdenka* (квиток на транспорт), *zastávka* (зупинка), *nádraží* (вокзал), *sleva* (знижка), *účtenka* (чек). Або ці слова в українській графіці: “купив у *драгерії*”, “слеви у *вечірці*”, “зустрів біля *радніце*”, “чекав на *заставце*”, “приїхав на *надражі*” тощо. У спілкуванні українців у соцмережах такі одиниці часто вживаються без перекладу, оскільки вони позначають конкретні інституційні та культурні реалії чеського середовища, з якими українці стикаються кожного дня.

У професійній сфері фіксується активне використання лексик, пов'язаної з працевлаштуванням і внутрішньою організацією робочого процесу. До цього шару належать такі одиниці, як: *pracovní smlouva* (трудоий договір); *brigáda* (тимчасова робота); *výplata* або *mzda* (заробітна плата); *směna* (зміна); *dovolená* (відпустка); *nemocenská* (виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю); *živnostenský list* (документ, що підтвер-

джує дозвіл на підприємницьку діяльність); *živnost* (підприємницька діяльність); *úvazek* (зайнятість, ставка); *daň* (податок); *hrubý plat* (нарахована заробітна плата); *benefity* (вигоди працівників); *čistý plat* (заробітна плата з вирахуванням податків); *zkušební doba* (випробувальний термін); *ředitel* (директор). У спілкуванні в соцмережах це часто реалізується у вигляді гібридних висловлювань на кшталт: “Я підписав *pracovní smlouvu*”, “На цій роботі хороші *benefity*”, “У мене зараз *zkušební doba*” (або в українській графіці: “Я підписав *працovní смлову*”, “На цій роботі хороші *бенефіти*”, “У мене зараз *зкушебні доба*”) (Ч.ДУ.О, УвЧ, УвП, УвБ), що свідчить про інтеграцію чеських номінацій у структуру українського речення.

В освітньому середовищі чеські номінації охоплюють назви навчальних закладів, освітніх рівнів, навчальних дисциплін і документації. Типовим є вживання, наприклад, таких лексем: *mateřská škola* або *školka* (дитячий садок); *základní škola* (базова школа); *střední škola* (середня школа); *vysoká škola* (заклад вищої освіти); *fakulta* (факультет); *katedra* (кафедра); *přihláška* (заява на вступ до навчального закладу); *vysvědčení* (табель); *rozvrh* (розклад); *zkouška* (іспит); *zápočet* (залік); *bakalář* (електронний застосунок для комунікації батьків і школи); *omluvenka* (записка від батьків про відсутність учня на заняттях). Ці лексичні одиниці активно функціонують в інтернет-мовленні батьків та учнів і можуть зазнавати часткової фонетичної чи морфологічної адаптації до української мовної системи, що вказує на поступову інтерференційну інтеграцію. Цікавим видається факт активного уживання українцями в соціальних мережах чеських сленгових лексем цієї тематичної групи, наприклад: *gympl* (замість *gymnázium*); *rodičák* (замість *rodičovská schůzka*); *tělák* (замість *tělocvik*); *matika* (замість *matematika*); *žákovská* (замість *žakovská knížka*); *výtvarka* (замість *výtvarná výchova*); *maturák* (замість *maturitný ples*) та інші.

У медичній інтернет-комунікації чеські елементи виконують насамперед номінативно-уточнювальну функцію, оскільки пов'язані з організаційною структурою системи здоров'я Чеської Республіки та позначають інституції й певні медичні процедури.

Водночас у контексті українськомовної комунікації в соціальних мережах ці лексеми набувають додаткового прагматичного виміру: вони стають маркерами релевантного досвіду перебування в чеському соціальному просторі та засобом оперативної орієнтації в системі медичних послуг.

У дописах і коментарях користувачів регулярно фіксуються такі одиниці, як: *praktický lékař* або *praktik* (сімейний лікар); *objednání* (запис до лікаря); *vyšetření* (обстеження); *pojišťovna* (страхова компанія); *zdravotní pojištění* або *pojištění* (медичне страхування); *vyšetření* (обстеження); *doporučení* (направлення); *nemocnice* (лікарня); *pohotovost* (невідкладна допомога); *záchranka* (швидка допомога); *sanitka* (машина швидкої допомоги); *neschopenka* (довідка про хворобу); *objednaný pacient* (записаний на прийом пацієнт); *akutní pacient* (пацієнт, якому потрібна невідкладна допомога); *primář* (завідувач відділення в лікарні). Наприклад, у багатьох повідомленнях можна спостерігати змішані конструкції: “Потрібне *doporučení* від *praktický lékař*”, “Чи прийме *pohotovost* без *zdravotní pojištění*?”, “Яка *pojišťovna* краща?”, “Треба викликати *sanitku*”, “Я маю *neschopenku*” (або в українській графіці: “Треба зателефонувати до *захранки*”, “Викликайте *санітку*”, “Лікар дав *несхopenку*”) (БДО, НвЧ, КдУвЧ). У таких випадках чеські лексеми інтегруються в український синтаксичний каркас, зберігаючи оригінальну графічну форму (або в українській графіці), але функціонуючи як повноцінні члени українського речення.

Крім того, в умовах цифрової комунікації чеські медичні терміни виконують функцію індексів “свого” досвіду: їх уживання сигналізує про належність автора до спільноти, що має безпосередній контакт із чеською медичною інфраструктурою. У цьому сенсі лексеми типу *praktický lékař* або *pojišťovna* стають не лише засобами точної номінації, але й елементами соціальної ідентифікації в межах інтернет-дискурсу. Отже, у соціальних мережах медична лексика чеського походження поєднує номінативну та ідентифікаційну функції, відображаючи гібридний характер мовної практики українців у чеськомовному середовищі. У цій сфері вживання чеських лексем зумовлено

функціональною необхідністю та спрямовано на забезпечення точності комунікації в умовах взаємодії з чеськими інституціями.

Із часом чеська лексика дедалі активніше проникає в українське мовлення українських біженців у соціальних мережах і месенджерах. У цифровому просторі користувачі все частіше вживають чеські слова та вирази, серед яких помітного поширення набуває також і побутова лексика. Зокрема, у сфері повсякденної комунікації активно використовують лексику, пов'язану із житлом, транспортом, повсякденними послугами та споживанням.

Так, в інтернет-повідомленнях українських мігрантів регулярно фіксуються такі чеські номінації, як: *nájem* (орендна плата); *kauce* (застава); *byt* (квартира); *ubytovna* (гуртожиток); *poplatek* (оплата), які стосуються житлових відносин. У сфері щоденного споживання та сервісу вживають лексеми *obchod* (магазин), *uzeniny* (ковбасні вироби), *účtenka* (чек), *sleva* (знижка), *potravinu* (продукти), *prodavačka* (продавщиця), *pokladna* (каса), *Zásilkovna* (пункт видачі посилок), *objednávka* (замовлення), *jízdenka* (квиток), *místenka* (плацкарта), *MHD* (міський громадський транспорт).

Показово, що ці одиниці часто функціонують у текстах інтернет-повідомлень без перекладу, або в чеській, або в українській графіці (*засилковна*, *обход*, *учтенка*, *убитовна* або *убитовня*, *кауце* або *кауціе*, *покладна*), що зумовлено як прагненням до точності номінації, так і їхньою закріпленістю в реальному соціальному середовищі. Такі слова використовуються в ситуаціях обговорення оренди житла, комунальних платежів, пересування містом, здійснення покупок, що свідчить про їхню інтеграцію в повсякденний мовний обіг. Деякі із цих слів набувають неофіційної, розмовної форми, яка дуже поширена в мовленні самих чехів: *hlavák* / главак (замість *hlavní nádraží*), *autobusák* / автобусак (замість *autobusové nádraží*) та інші, що демонструє процес адаптації чеських лексем до стилістики та морфології української мови.

Часто українці в соціальних мережах використовують сленгові назви празьких площ, вулиць, районів, що походять із розмовної чеської мови. Такі форми зазвичай утворюються

шляхом скорочення офіційної назви та додавання характерних розмовних суфіксів. Наприклад, в українських онлайн-спільнотах можуть трапитися назви *Václavák* (замість офіційного *Václavské náměstí*), *Staromák* (замість офіційного *Staroměstské náměstí*), *Karlák* (замість офіційного *Karlovo náměstí*), *Čerňák* (замість офіційної назви станції метро *Černý most*), *Pavlovák* або *Ipák* (замість офіційної назви станції метро і площі *I. P. Pavlova*), *Sofiják* (замість *Sofijské náměstí*), *Tylák* (замість *Tylovo náměstí*), *Mirák* (замість *náměstí Míru*), *Kulaták* (замість *Vítězné náměstí*, оскільки ця площа має круглу форму, чеською – *kulatá*), *Želivárna* (замість назви станції метро *Želivského*) та інші. Уживання подібних неофіційних топонімів є поширеним явищем у повсякденному мовленні мешканців Праги, яке так активно відтворюють українці в цифровому спілкуванні. У цьому випадку наведено приклади сленгових найменувань топонімів саме Праги, що зумовлено її функціонуванням як ключового адміністративного та соціально-економічного центру для українців, які проживають у різних регіонах Чеської Республіки. Це пов'язано з тим, що значна частина українських мігрантів періодично відвідує столицю з метою вирішення питань візового статусу, нострифікації документів про освіту та інших адміністративних процедур, а також здійснює там трудову діяльність за умови проживання у прилеглих населених пунктах. Саме тому празькі топоніми часто вживаються в повідомленнях мешканців не лише Праги, але й інших міст Чехії.

Отже, розширення чеської лексики в українському інтернет-дискурсі від адміністративної сфери до побутової, професійної, освітньої та медичної відображає етапи соціальної адаптації українських біженців у чеському мовному просторі. Цей процес свідчить про динамічний характер мовних контактів і поступове формування змішаного комунікативного коду.

У процесі функціонування чеських слів в українськомовному інтернет-дискурсі українських біженців спостерігаються різні типи мовної адаптації, зумовлені регулярністю вживання та комунікативною доцільністю.

Фонетико-графічна адаптація. Чеські слова часто передаються кирилицею відповідно до українських орфоепічних норм:

покладна, убитовня, увазек, зкушебні доба, спеціаліта, продавачка, покладна, учтенка, літачка, наєм, обход, увазек, кауце. Така транслітерація свідчить про процес інтеграції іншомовних (чеських) мовних одиниць в український графічний простір, які при цьому зберігають впізнаваність оригінальної форми.

Морфологічна адаптація. Чеські лексеми активно включаються в українську відмінкову систему та набувають граматичних показників роду, числа й відмінка: *оформити жаданку, працюю на бригаді, немає кауци, підписати смлвуу, повний увазек, на першій заставці, новий рідічак.* Це свідчить про їх поступову граматичну інтеграцію та зростання ступеня засвоєння.

Кількісний аналіз відібраного корпусу інтернет-повідомлень засвідчив нерівномірний розподіл чеських лексичних одиниць за тематичними сферами. Найвищу частотність демонструє адміністративна лексика, яка становить приблизно 40 % (158 одиниць) від загальної кількості зафіксованих чеських одиниць. Це пояснюється інтенсивною взаємодією українських біженців з державними та соціальними інституціями на початковому етапі перебування в Чеській Республіці.

Другу позицію за частотністю (98 одиниць у дослідженому корпусі, що становить близько 25 %) посідає побутова лексика, що відображає процеси повсякденної адаптації, пов'язані з житлом, транспортом і базовими сервісами. Лексика сфери працевлаштування становить орієнтовно 15 % (64 одиниці), що корелює з актуальністю питань пошуку роботи та трудової інтеграції. Меншою є частотність чеських лексем у сферах медицини (48 одиниць, що становить близько 12 %) та освіти (32 одиниці, тобто приблизно 8 %), що зумовлено ситуативністю звернення до відповідних інституцій та обмеженим колом комунікативних ситуацій.

Загалом, частотний розподіл чеських лексичних елементів в інтернет-повідомленнях українців відображає етапність соціальної адаптації біженців з України в чеському мовному просторі та підтверджує домінування прагматичних сфер комунікації.

Дискусія і висновки

Отже, розширення сфер уживання чеських лексем в інтернет-мовленні українців демонструє поступовий перехід від обме-

женого адміністративного запозичення до багатовекторної лексичної інтеграції, що охоплює побутову, професійну, освітню та медичну комунікацію. Це явище можна інтерпретувати як показник формування стабільного контактного різновиду мовлення, у межах якого поєднуються елементи двох мовних систем і реалізуються різні стратегії функціонального білінгвізму.

Процес уживання чеських слів в українському мовленні інтернет-дискурсу свідчить про поступове формування функціонального білінгвізму, за якого чеська мова дедалі частіше використовується не лише як інструмент взаємодії з офіційними структурами, але і як засіб повсякденної орієнтації в соціальному просторі країни перебування. Водночас розширення сфер уживання чеської лексики супроводжується варіативністю її інтеграції: поряд із збереженням оригінальної графічної форми фіксуються випадки адаптації до української графіки та морфологічного узгодження з нормами української мови. Це дає підстави розглядати зазначене явище як динамічний процес, у межах якого ситуативні вставки поступово можуть трансформуватися в стабільні елементи мовної практики української діаспори в Чеській Республіці.

Зазначимо, що зафіксовані в дослідженні чеські лексичні елементи в мовленні українських мігрантів перебувають на різних стадіях інтеграції до українського мовлення. Частина з них функціонує переважно як ситуативні вставки, зумовлені конкретним комунікативним контекстом і потребою точного позначення соціальних або інституційних реалій. Інші ж демонструють вищий рівень адаптації: вони зазнають фонетико-графічної трансформації, входять до української морфологічної системи та починають використовуватися у ширшому спектрі мовленнєвих ситуацій. Це свідчить про поступовий перехід від епізодичного кодового перемикування до часткової лексичної інкорпорації, що типово для тривалих контактних мовних процесів.

Отримані результати також підтверджують важливу роль цифрового середовища у формуванні нових мовних практик. Соціальні мережі та месенджери виступають своєрідним простором експериментування з мовою, де нові лексичні одиниці

можуть швидко поширюватися, набувати варіативних форм і поступово закріплюватися в комунікативній практиці спільноти. У цьому сенсі інтернет-дискурс виконує функцію каталізатора мовних змін, прискорюючи процеси запозичення та адаптації іншомовних елементів.

Окремої уваги заслуговує і соціально-ідентифікаційна функція чеських лексем у мовленні українських мігрантів. Використання цих лексем у межах внутрішньогрупової комунікації слугує маркером спільного досвіду життя в Чехії, взаємодії з місцевими інституціями та проходження етапів соціальної адаптації в новій країні.

Загалом, результати дослідження засвідчують, що мовна практика українських біженців у Чеській Республіці характеризується високим рівнем динамічності та гнучкості. У ній спостерігається активне входження чеських одиниць в українське мовлення, що формує гібридний комунікативний код, який відображає специфіку життя в умовах міжмовного та міжкультурного контакту. Такий код є не випадковим мовним змішуванням, а функціонально мотивованою системою, яка забезпечує ефективну комунікацію в новому соціальному середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням корпусу аналізованих текстів, залученням матеріалів усного мовлення та порівняльним вивченням мовних практик українських мігрантів у різних країнах Європи. Особливо перспективним видається аналіз довготривалих процесів мовної адаптації, зокрема з'ясування того, які чеські лексеми мають потенціал закріпитися в мовленні української діаспори, а які залишаться ситуативними елементами контактного дискурсу. Також важливим напрямом є дослідження міжпоколінних відмінностей у мовній поведінці, адже молоді українці, які навчаються в чеських освітніх закладах, можуть демонструвати інші моделі білінгвізму та інтерференції.

Отже, мовна взаємодія української та чеської мов у цифровому просторі є складним і багатовимірним процесом, що відображає глибші соціальні трансформації, спричинені війною, міграцією та інтеграцією до нового культурного середовища. Аналіз таких явищ дає змогу не лише описати сучасні тенденції

розвитку контактних мовних практик, але й краще зрозуміти механізми мовної адаптації та формування нових комунікативних моделей у середовищі мігрантських спільнот.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

БзУ: Біженці з України. Чехія. Telegram. URL: https://t.me/bizenci_z_ukrainy_cz (дата звернення: 03.12.2025).

БДО: Брно – дошка оголошень. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/17XU2nMhZW/> (дата звернення: 14.03.2026).

ДбЗУ: Допомога біженцям з України. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/1CMjcMZdKM/> (дата звернення: 26.02.2026).

КдУвЧ: Консультації для українців в Чехії. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/1DVFYVjEqE/> (дата звернення: 15.03.2026).

НвЧ: Наші в Чехії. CZUA Telegram. URL: <https://t.me/nashicz> (дата звернення: 25.11.2025).

УвБ: Українці в Брно / Ukrajinci v Brně. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/1arZGZu2oD/> (дата звернення: 25.02.2026).

УвКН: Українці в Кутній Горі. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/14bYYvaXFVh/> (дата звернення: 22.03.2026).

УвП: Українці в Празі. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/15oh81NPbpx/> (дата звернення: 09.03.2026).

УвЧ: Українці в Чехії. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/625548891514747/> (дата звернення: 02.03.2026).

Ч.ДУ.О: Чехія. Для українців. Оголошення. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/18bYMmdyCz/> (дата звернення: 06.03.2026).

АС: Adaptační Centrum UA-CZ. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/17Ks2DGr1k/> (дата звернення: 06.03.2026).

DCZ: Dávka CZ. Гуманітарна допомога українцям в Чехії. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/1CH9Nm3TEG/> (дата звернення: 06.03.2026).

UvČR: Ukrajinci v ČR. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/g/1DFXz2iZzF/> (дата звернення: 10.03.2026).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Редчук, Р. (2022). Особливості використання соціальних мереж у публічному управлінні як сучасного каналу комунікації. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія "Публічне управління та адміністрування"*, 33(72), 72–76. <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.1/13>

Серов, Ю., & Федушко, С. (2017). *Соціальні комунікації в мережі Internet*. Видавництво Львівської політехніки.

Agapova, A., & Špačková, S. (2025). The use of machine translation as a multilingual communication strategy: The case of Ukrainian war refugees in Translation spaces. *John Benjamins Publishing*, 14(2). <https://doi.org/10.1075/ts.24047.ag>

Androutsopoulos, J. (2013). Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism*, 19(2), 185–205. <https://doi.org/10.1177/1367006913489198>

Backus, A. (2012). A usage-based approach to borrowability. *Tilburg Papers in Culture Studies*, 27. <https://repository.tilburguniversity.edu/server/api/core/bitstreams/990d7b45-cbd3-4872-b4a7-7685a9e88ddb/content>

Diviák, T., Lintner, T., Šed'ová, K., & Hlad'o, P. (2023). Ukrainian refugees struggling to integrate into Czech school social networks. *Humanities and Social Sciences Communications*. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01880-y>

Hlad'o, P., Lintner, T., & Šed'ová, K. (2024). “The schools try, but...”: A holistic perspective on the social adaptation of Ukrainian refugee students in Czech schools. *Learning, Culture and Social Interaction*, 48. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2024.100854>

Myers-Scotton, C. (2007). Multiple voices: An introduction to bilingualism. *Applied Linguistics*. 28(1). <https://doi.org/10.1093/applin/aml055>

REFERENCES

Agapova, A., & Špačková, S. (2025). The use of machine translation as a multilingual communication strategy: The case of Ukrainian war refugees in Translation spaces. *John Benjamins Publishing*, 14(2). <https://doi.org/10.1075/ts.24047.ag>

Androutsopoulos, J. (2013). Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism*, 19(2), 185–205. <https://doi.org/10.1177/1367006913489198>

Backus, A. (2012). A usage-based approach to borrowability. *Tilburg Papers in Culture Studies*, 27. <https://repository.tilburguniversity.edu/server/api/core/bitstreams/990d7b45-cbd3-4872-b4a7-7685a9e88ddb/content>

Diviák, T., Lintner, T., Šed'ová, K., & Hlad'o, P. (2023). Ukrainian refugees struggling to integrate into Czech school social networks. *Humanities and Social Sciences Communications*. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01880-y>

Hlad'o, P., Lintner, T., & Šed'ová, K. (2024). “The schools try, but...”: A holistic perspective on the social adaptation of Ukrainian refugee students

in Czech schools. *Learning, Culture and Social Interaction*, 48. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2024.100854>

Myers-Scotton, C. (2007). Multiple voices: An introduction to bilingualism. *Applied Linguistics*, 28(1). <https://doi.org/10.1093/applin/aml055>

Redchuk, R. (2022). Peculiarities of using social networks in public administration as a modern channel of communication. *Scientific notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series "Public management and administration"*, 33(72), 72–76 [in Ukrainian] <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.1/13>

Serov, Yu., & Fedushko, S. (2017). *Social Communications on the Internet*. Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 30.03.26

Прорецензовано / Revised: 13.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 13.05.26

Olha DOLOH, PhD (Philol.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-9305-2453

e-mail: olha.doloh@slu.cas.cz

Slavic Institute of the Czech Academy of Sciences,

Prague, Czech Republic

CZECH LEXIS IN THE ONLINE COMMUNICATION OF UKRAINIAN REFUGEES: A LINGUISTIC ANALYSIS

Background. The article is devoted to a linguistic analysis of the functioning of Czech words and phrases in the online communication of Ukrainian refugees in the Czech Republic following the onset of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The relevance of the study is *обумовлена* the intensity of contemporary processes of language contact in the context of forced migration and the growing prevalence of internet communication. The aim of the study is to identify the types of Czech lexical elements in the speech of Ukrainian refugees, to determine their functions, and to examine the peculiarities of their adaptation within a Ukrainian-language environment.

Methods. The study is based on a corpus of 400 textual units selected from social media, messaging platforms, and thematic online communities of Ukrainians in the Czech Republic. A comprehensive sampling method was employed, along with lexical-semantic and functional analysis, to interpret the linguistic material and to determine the role of Czech lexical elements in the internet communication of Ukrainians.

Results. It was found that Czech vocabulary is actively integrated into Ukrainian speech in the form of code-switching and partially adapted borrowings. The highest frequency is observed in units related to the administrative and legal domain, which is due to the frequent interaction of Ukrainians with state institutions. In the process of social adaptation of Ukrainians in the Czech Republic, the use of Czech words expands to communication on everyday, professional, educational, and medical topics. Czech elements perform nominative, informative, and identificational functions. Processes of phonetic-graphic and morphological adaptation were identified, including the transcription of certain Czech words into Cyrillic and their incorporation into the Ukrainian grammatical system.

Conclusions. Internet communication serves as a key environment for recording linguistic changes in the speech of Ukrainian refugees and for the formation of a hybrid Ukrainian-Czech communicative code. The language practices of Ukrainian refugees are characterized by dynamism, variability, and functional appropriateness. The use of Czech vocabulary is not only a result of language contact but also an important indicator of sociocultural adaptation in the context of migration.

Key words: language contact, bilingualism, code-switching, lexical borrowings, internet communication, Czech language, Ukrainian language, language adaptation.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.